

<https://doi.org/10.52256/2710-3560.98.2024.98.20>
УДК 378:37.014.5

Віталій Погребняк,
кандидат технічних наук, професор,
старший науковий співробітник відділу
науково-методичного забезпечення інтеграції
в європейський освітній простір,
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м.Київ
ORCID ID 0000-0002-3315-7122
v_pogrebnyak@ukr.net

Олена Дашковська
кандидат хімічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу
науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти,
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м.Київ
ORCID ID 0000-0003-3289-8858
dashkovskaya@ukr.net

ВИЩА ШКОЛА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ І ВИКЛИКІВ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Від введення у дію з 2014 року Закону України «Про вищу освіту» вітчизняна вища школа, як і вся Україна, живуть і діють у надзвичайних умовах, спочатку - пандемії COVID-19, а потім - воєнного стану. Вперше воєнний стан (на фоні пандемії) на 30 днів було запроваджено у 10 областях України 26 листопада 2018 року внаслідок збройної агресії російської федерації у районі Керченської протоки, а 24 лютого 2022 року Указом Президента України воєнний стан введено в усій країні через масштабну військову агресію рф. Воєнний стан і військові дії на значній території нашої країни суттєво вплинули на життя держави та суспільства, у тому числі на освітню галузь в цілому і на систему вищої освіти зокрема.

Систему вищої освіти (далі Система), згідно зі статтею 11 Закону України «Про вищу освіту» складають: заклади вищої освіти всіх форм власності; рівні, ступені та кваліфікації вищої освіти; галузі знань і спеціальності; освітні програми; ліцензійні умови провадження освітньої діяльності; органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти; учасники освітнього процесу.

Основні загрози та виклики, що постали перед вищою школою у воєнний період, це загроза життю і здоров'ю учасникам освітнього процесу; руйнування та пошкодження інфраструктури ЗВО; вимушене переміщення закладів; вплив війни на контингент здобувачів вищої освіти та склад науково-педагогічних працівників; забезпечення рівного доступу до вищої освіти; труднощі провадження наукової та інноваційної діяльності; обмеження можливостей здійснення міжнародної співпраці; зниження якості освіти; обмежене фінансування - безпосередньо чи опосередковано впливають на стан всієї системи вищої освіти.

У статті досліджується забезпечення стійкості Системи через трансформацію її складників; оцінюються прийняті державними органами управління та закладами вищої освіти рішення і реалізовані заходи для забезпечення дієздатності галузі в умовах воєнного стану та відновлення у повоєнний період. Аналізуються і оцінюються пропозиції щодо удосконалення управління галуззю, забезпечення рівного доступу до вищої освіти в умовах війни, оптимізації мережі університетів, осучаснення організації освітнього процесу та підвищення якості освіти.

Ключові слова: вища освіта, воєнний стан, збройна агресія, переміщені особи, міждисциплінарні освітні програми, переміщені заклади, освітня траєкторія, регіональний коефіцієнт, система вищої освіти, стійкість.

Vitaliy Pogrebnyak, Elena Dashkovskaya. Higher school of Ukraine in the conditions of military threats and challenges: realities and prospects

Since the introduction of the Law of Ukraine «On Higher Education» in 2014, the national higher school, like the whole of Ukraine, lives and operates in extraordinary conditions, first - the COVID-19 pandemic, and then - martial law. For the first time, martial law (against the background of the pandemic) was imposed for 30 days in 10 regions of Ukraine on November 26, 2018 as a result of the armed aggression of the Russian Federation in the area of the Kerch Strait, and on February 24, 2022, martial law was imposed throughout the country by the Decree of the President of Ukraine. Martial law and military actions on a significant territory of our country had a significant impact on the life of the state and society, including the educational sector in general and the higher education system in particular.

The system of higher education (hereinafter the System) according to Article 11 of the Law of Ukraine «On Higher Education» consists of: institutions of higher education of all forms of ownership; levels, degrees and qualifications of higher education; fields of knowledge and specialties; educational programs; license conditions for implementation of educational activities; authorities in charge of management in the sphere of higher education; participants of the educational process.

The main threats and challenges facing higher education during the war period are: threats to life and health of participants in the educational process; destruction and damage to the infrastructure of the higher education institutions (HEIs); forced movement of the wound; the impact of the war on the contingent of applicants for higher education and the composition of scientific and pedagogical workers; ensuring equal access to higher education; difficulties in the production of scientific and innovative activities; limitation of opportunities for international cooperation; decrease in the quality of education; limited funding - directly or indirectly affect the state of the entire system of higher education.

The article explores ensuring the stability of the system through the transformation of its components; Decisions taken by state governing bodies and HEIs and implemented measures to ensure the operational capacity of the industry in the conditions of martial law and reconstruction in the post-war period are evaluated. Proposals for improving the management of the industry, ensuring equal access to higher education in the conditions of war, optimizing the network of universities, modernizing the organization of the educational process, and improving the quality of education are analyzed and evaluated.

Key words: *higher education, martial law, armed aggression, displaced persons, interdisciplinary educational programs, displaced institutions, educational trajectory, regional coefficient, higher education system, sustainability.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.

В умовах війни, розв'язаної рф проти України, перед вітчизняною вищою освітою постало безліч викликів, обумовлених, з одного боку, необхідністю надання якісної освіти в умовах загрози життю та здоров'ю людей, руйнувань та тимчасового переміщення закладів вищої освіти (ЗВО) і вимушеної міграції населення, а з іншого, згідно з положеннями Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки – забезпечення інтеграції в європейський освітній простір. Це зумовило трансформацію системи вищої освіти, що своєю чергою актуалізувало прийняття органами державного управління, закладами вищої освіти ефективних рішень, спрямованих на мінімізацію втрат, подолання кризових процесів у галузі.

В цій публікації в контексті дослідження модернізації вищої освіти в Україні, яке здійснюється в ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», аналізуються проблеми, з якими зіштовхнулася українська вища школа через військову агресію, оцінюється їх вплив на основні складники системи вищої освіти, досліджуються прийняті управлінські рішення, реалізовані заходи та пропозиції, спрямовані на забезпечення стійкості галузі у воєнний час, відродження та інноваційний розвиток у повоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Серед невеликої кількості оригінальних публікацій, в яких розглядаються проблеми функціонування української вищої школи в складних умовах, спричинених агресією рф, слід зазначити:

- науково-аналітичну доповідь Національної академії педагогічних наук «Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді» (за загальною редакцією В.Г. Кременя), в якій означені і проаналізовані основні проблеми, що постали перед вітчизняною вищою школою у воєнний період, та запропоновані загальні рекомендації щодо їх подолання в сучасних умовах і в період повоєнного відродження галузі;

- дослідження науковців Київського університету імені Бориса Грінченка «Вища освіта в Україні: зміни через війну. Аналітичний звіт» (Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець), в якому оцінюються рішення органів управління та університетів щодо реагування на загрози та труднощі, з якими стикнулася система вищої освіти України через наслідки пандемії та війну, її сучасний стан, пов'язаний з окупацією окремих територій країни, переміщенням закладів вищої освіти та учасників освітнього процесу. Аналізуються міграційні процеси серед учнівської, студентської молоді і викладачів в межах держави та за кордон та їх вплив на організацію вступної кампанії та організацію освітнього процесу;

- публікацію «Освіта і наука України в умовах воєнного стану»: інформаційно-аналітичний збірник ДНУ «Інститут освітньої аналітики», де приведено статистичну інформацію про мережу ЗВО та контингенти учасників освітнього процесу станом на 2022 рік, проаналізовані особливості організації освітнього процесу, забезпечення якості освіти та законодавче унормування діяльності університетів в умовах воєнного стану;

- статтю дослідників Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи подолання» (Л. Оршанський, І. Нищак, Я. Матвісів, М. Юрків) (2024 рік), яка ґрунтується на матеріалах публікацій 2022–2023 років, даних Євростату, Держстату України та Міжнародної організації з міграції за спробу охарактеризувати стан вищої освіти України в умовах викликів, що постали перед вітчизняною вищою освітою, та окреслити можливі шляхи їх подолання.

Підсумовуючи аналіз зазначених вище останніх наукових доробок, визнаючи високий рівень і ґрунтовність приведених у них оцінок втрат, негативних проблем та викликів, запропонованих рішень і заходів, зазначимо, що з об'єктивних причин – термінів виконання та оприлюднення досліджень (2022 – початок 2023 рр.), в них не розглядались нові управлінські рішення і реалізовані заходи, спрямовані на забезпечення функціонування галузі в умовах воєнного часу та відновлення після війни. З цих же причин не досліджувались пропозиції стосовно модернізації управління галуззю, оптимізації мережі закладів вищої освіти, відсутній аналіз прийнятих заходів щодо формування та збереження контингентів здобувачів вищої освіти, впровадження гнучких, більш демократичних форм організації освітнього процесу.

Мета публікації: враховуючи виклики і загрози, які постали перед вітчизняною вищою освітою через агресію рф проти України:

- дослідити стан реалізації заходів, здійснених органами державного управління, закладами вищої освіти, освітянською громадськістю щодо мінімізації та подолання негативних наслідків військових дій та тимчасової окупації окремих територій держави, забезпечення стійкості системи вищої освіти в умовах воєнного стану;

- з позицій сучасного стану, що склався у вітчизняній вищій школі, євроінтеграційних перспектив, необхідності повоєнної відбудови та оновлення проаналізувати та оцінити управлінські рішення, дії та їх результати щодо забезпечення функціонування галузі в умовах війни, проаналізувати пропозиції стосовно подальшої модернізації системи вищої освіти, спрямованої на оптимізацію управління, осучаснення мережі закладів вищої освіти, розширення академічної автономії і підвищення ефективності їх діяльності.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Досягнення заявленої в статті мети було б неповним без аналізу змін, які відбулись у чинному Законі України «Про вищу освіту» (далі Закон) за час його дії. Адже майже весь цей час Україна перебуває у воєнному стані, а з 2022 року – фактично в стані війни, спричиненої широкомасштабною агресією рф, що суттєво впливає на всі сфери життя держави, особливо на освітню галузь, у тому числі і на положення Закону.

Як змінювався Закон. Порівняльний аналіз текстів Закону в редакціях 2014 та 2024 років [10] свідчить, що за цей час більшість із 79 його статей зазнали змін та доповнень. З цього приводу Верховна Рада України прийняла 55 додаткових законодавчих рішень: 6 – у 2015, 7 – у 2016, 8 – у 2017, 3 – у 2018, 2 – у 2019, 7 – у 2020, 7 – у 2021, 7 – у 2022, 7 – у 2023, 1 – у 2024 роках.

Основні зміни і доповнення до статей розділів I-VIII Закону, реалізація положень яких була предметом нашого дослідження, такі:

1) у статтю 1 «Основні терміни та їх визначення» розділу I «Загальні положення» введені нові терміни: «заклади вищої освіти», «добročесність», «регульовані професії», «регіональне замовлення», «тимчасово переміщений заклад вищої освіти», які увійшли в освітню лексику;

2) зі статті 5 «Рівні та ступені вищої освіти» вилучено «науковий рівень» та ступінь «доктор наук». Таким чином, Національна рамка кваліфікацій (НРК) узгоджена з Рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (РКЄПВО): кваліфікаційні рівні вищої освіти відповідають: молодший бакалавр – 5-му рівню НРК та короткому циклу вищої освіти РКЄПВО; бакалавр – 6-му рівню НРК та першому циклу вищої освіти РКЄПВО; магістр – 7-му рівню НРК та другому циклу вищої освіти РКЄПВО; доктор філософії, доктор мистецтва – 8-му рівню НРК та третьому циклу вищої освіти РКЄПВО [13; 14; 15];

3) із переліку документів про вищу освіту (стаття 7) вилучено диплом доктора наук;

4) принципово змінено структуру і зміст розділу III «Стандарти освітньої діяльності та вищої освіти». В останній редакції Закону (станом на червень 2024) він має назву «Ліцензійні умови та стандарти вищої освіти». Назва статті 9 «Стандарти освітньої діяльності» замінена на «Ліцензійні умови, галузі знань та спеціальності» та додана нова стаття 9' «Освітні програми»;

5) внесені суттєві зміни і доповнення до положень розділу IV «Управління у сфері вищої освіти». В пункті 5 статті 11 «Система вищої освіти» термін «стандарти освітньої діяльності» вилучено і замінено на «ліцензійні умови провадження освітньої діяльності та ліцензійні умови провадження вищої освіти». У такий спосіб із системи вищої освіти СОД і СВО вилучені;

6) із частини 1 статті 17 «Статус Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» вилучені слова «уповноваженим цим Законом на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти»; із частини 1 статті 18 «Повноваження НАЗЯВО» пункти: 3 - про проведення ліцензійної експертизи та підготовки експертного висновку щодо видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності; 4 - про формування та подання МОН пропозицій щодо переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у ЗВО; 9 – про повноваження розробляти положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад, здійснювати їх акредитацію та контролювати діяльність;

7) враховуючи попередній негативний п'ятирічний досвід формування НАЗЯВО, оновлено зміст статті 19 «Склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти». Стаття доповнена новими за змістом частинами і в новій редакції їх число зросло до 10. Зменшена з 25 до 23 кількість членів агентства (частина 1), визначені вимоги його складу та способів висунення кандидатів (частина 2), розширено перелік причин, які унеможливають членство в агентстві (частина 3). Принципово новою (і, як виявилось, ефективно діючою) є частина 6 статті, якою встановлюється порядок організації та проведення конкурсного відбору членів НАЗЯВО, формування конкурсної комісії та визначається її повноваження. Суттєве значення мало введення до складу конкурсної комісії (загальним числом 9 осіб) чотирьох іноземних фахівців, делегованих структурами ЄПВО;

8) стаття 24 «Ліцензування освітньої діяльності» суттєво доповнена положеннями, направленними на реалізацію вимог щодо провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти, встановлених Ліцензійними умовами. Визначена роль Єдиної державної електронної бази освіти (далі ЄДЕБО) в ліцензійному процесі;

9) стаття 25 «Акредитація освітніх програм» доповнена посиланням на Положення про акредитацію освітніх програм та умовами про визнання в Україні сертифікатів про акредитацію освітніх програм, виданих іноземними акредитаційними органами чи агентствами із забезпечення якості вищої освіти, перелік яких затверджує Уряд;

10) додатково внесеною статтею 25' «Інституційна акредитація закладів вищої освіти», якою НАЗЯВО уповноважується за зверненнями ЗВО проводити їх акредитацію. Сертифікат про отримання інституційної акредитації надає право університету самостійно акредитувати власні освітні програми;

11) по новому сформульовано пункт 1 статті 27 «Правовий статус закладу вищої освіти». Визначено, що ЗВО як суб'єкт господарювання може діяти в одному із трьох статусів: бюджетна установа; неприбутковий ЗВО; прибутковий ЗВО. Додатково визначені особливості правового статусу приватного закладу вищої освіти відносно дотримання положень Закону;

12) внесені зміни до пункту 3 статті 28 «Типи закладів вищої освіти». В новій редакції «коледж - заклад вищої освіти або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження та/або творчу мистецьку діяльність». Статус коледжу отримує заклад освіти (структурний підрозділ закладу освіти), в якому обсяг підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра становить не менше 30 відсотків загального ліцензованого обсягу;

13) суттєво змінився статус національного ЗВО. Згідно з новою редакцією пунктів 1 і 2 статті 29 «Національний заклад вищої освіти» нині – це лише почесний рівень, що надається за поданням МОН за визначний внесок у розвиток освіти, науки і культури і зазначається в офіційній назві закладу. Частина 3 «Національний ЗВО має право» вилучено, як і термін дії статусу та участь НАЗЯВО у процесі його надання;

14) зі статті 30 «Дослідницький університет» вилучена вимога до ЗВО мати статус національного щоб претендувати на отримання статусу дослідницького університету, з 7 до 5 років зменшено термін його дії. На МОН покладається функція формування пропозицій КМУ щодо ЗВО - претендентів на означений статус за такими критеріями: мати інституційну акредитацію; бути присутнім у міжнародних рейтингах, перелік яких визначає НАЗЯВО; протягом кількох років отримувати найвищі показники за підсумками державної атестації результатів наукової діяльності. До речі, другий критерій може стати добрим мотиватором розширення участі вітчизняних університетів у світових академічних рейтингах;

15) у 2024 році внесено додаткові зміни до низки статей Закону, зокрема: розширено та оновлено зміст статті 1 «Основні терміни та їх значення» через введення нових термінів та їхнього визначення (індивідуальна освітня траєкторія, міждисциплінарна предметна область, предметна область, предметна спеціальність) та розширення значень існуючих (кваліфікація, кредит ЄКТС, освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма; розширені та узгоджені положення статей 9 і 10, які регулюють питання освітніх програм та стандартів вищої освіти; внесені зміни до статті 11 «Система вищої освіти», доповненням пункту 2 частини першої словами «кваліфікації вищої освіти» та вилученням із пунктів 4 і 5 слів «наукові» та «ліцензійні умови провадження вищої освіти» відповідно.

Передбачається, що зазначені новації сприятимуть розвитку в Україні цілісної Системи та підвищенню якості вищої освіти, дозволять їй стати більш конкурентоспроможною на міжнародному ринку освітніх послуг, стійкішою у складних умовах війни.

Трансформаційні процеси в системі вищої освіти.

За визначенням Національної академії педагогічних наук України виклики, що постали перед вищою школою у воєнний період, суттєво впливають на стан всієї Системи і потребують прийняття адекватних рішень і реалізації невідкладних заходів щодо мінімізації негативних впливів та забезпечення стійкості галузі [1].

Найвідчутніше військові дії позначились на трансформації базових, взаємопов'язаних між собою складників Системи – мережі ЗВО та контингентах учасників освітнього процесу через вимушені переміщення в інші регіони окремих навчальних закладів, учасників навчального процесу, а частини останніх – і за її межі.

Мережа ЗВО. Починаючи з середини 2014 року з тимчасово окупованих областей та з тих, де ведуться активні бойові дії, з прифронтових територій було переміщено 31 ЗВО державної форми власності: з 2014 року по березень 2022 року – 12, з березня по листопад 2022 року – 19, з них 8 – повторно [7; 9]. Розміщуються вони на базі провідних університетів на відносно безпечних територіях, що стимулювало оптимізацію мережі через об'єднання ЗВО. Станом на 2022 рік за поданням МОН п'ять університетів та один інститут були реорганізовані та приєднані до 4-х провідних університетів. На початок 2023 року в Україні функціонувало 332 заклади вищої освіти [8].

Трансформація мережі ЗВО продовжуватиметься і надалі, що забезпечить упорядкування її структури, оптимізацію кількісних характеристик та підвищить безпеку і ефективність Системи. Про це свідчить ініційоване МОН громадське обговорення проекту закону про засади модернізації, в результаті прийняття і реалізації якого кількість ЗВО може зменшитись у три рази. Передбачається, що при прийнятті рішення буде враховуватись кількість населення в місті, де розташований ЗВО, та кількість студентів у закладі освіти: у містах з населенням менше ніж 100 тисяч, де є один заклад

вищої освіти, що є містотвірним, ЗВО будуть збережені, якщо їх два, вони будуть об'єднані; у містах із населенням від 100 до 350 тисяч може бути два заклади вищої освіти, що будуть конкурувати між собою; у містах із населенням понад 350 тисяч мережа формуватиметься із трьох типів закладів: навчальні інститути, дослідницькі університети та світоглядні академії. При цьому, державний заклад вищої освіти (окрім містотвірного) не може мати менше ніж 5 тисяч студентів денної форми навчання, а загальний контингент – не менше 10 тисяч студентів [5; 11].

Формування та збереження контингентів. Суттєвим викликом Системі в умовах війни є ускладнення з формуванням та збереженням контингентів, забезпеченням доступу до вищої освіти здобувачам вищої освіти з різних регіонів України та тим, хто перебуває за кордоном, створенням безпечних умов для організації та проведення якісного освітнього процесу. Понад 8 мільйонів стали внутрішньопереміщеними особами, понад 6 мільйонів осіб вимушені покинули територію України. Станом на кінець 2022 року із 4,18 мільйона українських громадян, зареєстрованих у країнах Європи для отримання тимчасового захисту, спричиненого військовими діями, 665 тисяч студентів та учнів шкіл та 25 тисяч освітян. Кількість випускників шкіл зменшилась зі 640 тисяч у 2008 році до 360 тисяч у 2023 році з перспективою зниження до 300 тисяч у 2030 [6].

Слід зазначити, що заходи МОН щодо спрощення порядку вступу до закладів вищої освіти у 2022-2023 роках, створення умов доступу до вищої освіти для жителів тимчасово окупованих і особливо небезпечних територій та організація тестування за кордоном дали можливість українським ЗВО сформувати необхідні контингенти здобувачів вищої освіти та забезпечити діяльність Системи у нових умовах. Загалом у вступній кампанії 2022 року взяли участь понад 214 тисяч осіб. Завдяки заходам МОН та зусиллям ЗВО ситуацію вдалося стабілізувати: станом на початок 2023 року загальна чисельність здобувачів вищої освіти становила 1 113 тисяч осіб. зокрема у ЗВО, підпорядкованих МОН, 869,4 тисяч осіб. Застосування спрощених процедур вступу до ЗВО у 2023 та наступних роках, заохочення молоді, яка перебуває за кордоном, до навчання у вітчизняних університетах та створення безпечних умов сприятиме формуванню і збереженню студентських колективів.

У 2024 році МОН оновило Порядок прийому на навчання для здобуття ступенів бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтва [4]. Передбачена підтримка ЗВО, розташованих у прифронтових та прикордонних областях, через установа регіонального коефіцієнта, на який множиться конкурсний бал вступників, які обрали ЗВО, розташовані поблизу зони бойових дій та постраждалих від російської агресії територій. Передбачені спеціальні умови для вступу на магістратуру студентам, які здобули ступінь бакалавра у 2024 році, зареєстровані та проживають на тимчасово окупованій території чи переселилися з таких територій після 1 січня 2024 року. Спрощені умови вступу для здобуття ступеня магістра на основі вже здобутого ступеня магістра (друга вища освіта) на освітні програми за усіма спеціальностями крім 081 "Право" і 293 "Міжнародне право" та на навчання для здобуття ступеня доктора філософії/доктора мистецтва.

Крім того, прийнятий у квітні 2024 року Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті», який є важливим складником комплексної трансформації системи вищої освіти, суттєво розширює автономію ЗВО в розробленні та реалізації освітніх програм та можливості здобувачів вищої освіти у формуванні індивідуальних освітніх траєкторій. Також внесені зміни до низки статей Закону, які регулюють питання освітніх програм, стандартів вищої освіти та організації освітнього процесу [12].

Освітні програми і стандарти. Воєнна ситуація в країні суттєво вплинула і на практику акредитації освітніх програм і терміни дії акредитаційних документів. Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти уряд дозволив тимчасово проводити акредитацію освітніх програм у віддаленому (дистанційному) режимі, а також ухвалювати рішення про умовну (відкладену) акредитацію без проведення або з частковим проведенням акредитаційної експертизи без оплати ЗВО вартості акредитації. Також продовжено до 1 липня року, наступного за роком припинення або скасування воєнного стану в Україні, термін дії сертифікатів ЗВО (наукових установ) про акредитацію спеціальностей та сертифікатів про акредитацію освітніх програм, що були чинними на 24 лютого 2022 року. НАЗЯВО, керуючись цією постановою, визначило Тимчасовий порядок акредитації освітніх програм в умовах воєнного стану. Згідно з ним усі освітні програми, починаючи з 17 березня 2022 року, акредитуються за однією із двох процедур: у віддаленому (дистанційному) режимі, відповідно до Положення про акредитацію освітніх програм, чи за спрощеною процедурою з ухваленням рішення

про умовну (відкладену) акредитацію без проведення або з частковим проведенням акредитаційної експертизи [15].

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України...» (23.04.2024 р. №3642-IX) суттєво розширено зміст освітньої програми та сформульовані вимоги щодо її розроблення. Заклади вищої освіти самостійно розробляють і затверджують освітні програми з урахуванням вимог до відповідного рівня вищої освіти, встановлених законодавством, та вимог стандартів вищої освіти і на їх основі створюють навчальні плани, що визначають обсяг освітніх компонентів у кредитах ЄКТС.

Розширено та доповнено частини 4, 5, 6 статті 10 «Стандарти вищої освіти», і фактично по новому сформульована частина 3, яка визначає вимоги до освітньої програми

Управління у сфері вищої освіти. Дискутується пропозиція скорочення кількості структур, що здійснюють управління у сфері вищої освіти, через вилучення з їх переліку Національної академії наук України, галузевих академій наук та обмеження кількості галузевих органів управління, залишивши лише ті, до сфери управління яких належать військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи та ЗВО із специфічними умовами навчання. При цьому, враховуючи суспільну дискусію із зазначених питань, необхідно більш публічно готувати пропозиції щодо модернізації мережі ЗВО та оптимізації управління галуззю, уникаючи поспішних, іноді не до кінця обґрунтованих рішень [3].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі.

1. Своєчасні рішення і заходи, здійснені органами державного управління, закладами вищої освіти, освітянською громадськістю щодо мінімізації та подолання негативних наслідків військових дій та тимчасової окупації окремих територій держави, забезпечили стійкість Системи в умовах воєнного стану в Україні.

2. Трансформація мережі ЗВО, яка продовжуватиметься, спрямована на упорядкування її структури, оптимізацію кількісних характеристик відповідно до нових умов, забезпечення дієздатності галузі та безпеки учасників освітнього процесу.

3. Постійна увага МОН до питань організації вступних кампаній у ЗВО, періодичне оновлення порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в умовах війни, підтримка навчальних закладів, розташованих у прифронтових та прикордонних областях, проведення вступних випробувань для абітурієнтів, які тимчасово перебувають за кордоном, дають змогу успішно формувати та зберігати заплановані контингенти студентів у важкі часи повномасштабної агресії рф проти нашої країни.

4. Оптимізація управління галуззю, осучаснення структури мережі закладів вищої освіти, розширення їх академічної автономії і підвищення ефективності відповідають сучасним вимогам, євроінтеграційним перспективам вітчизняної вищої школи, сприятимуть її відбудові, оновленню та інноваційному розвитку в повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: науково-аналітична доповідь/ В. Г. Кремень, В. І. Луговий, П. Ю. Саух, І. І. Драч, О. М. Слюсаренко, Ю. А. Скиба та ін. Київ: Педагогічна думка, 2023. 172 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2024/01/VO-Ukr-v-umovah-voyen-stanu-ta-pisl-vidnovl-NAPN_2023-172p.pdf.

2. Електронна енциклопедія ДОНТУ. Спеціальності і освітні рівні. URL: <https://wiki.donntu.edu.ua/view>.

3. Засідання Співки ректорів: вимога об'єднання вишів. Новини: 12.02.2024. URL: <https://knu.ua/news/13084>

4. Зміни до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2024 році. Опубліковано 04 червня 2024 року. URL: <https://mon.gov.ua/news/zminy-do-poriadku-priyomu-na-navchannia-dlia-zdobuttia-vyshchoi-osvity-u-2024-rotsi>.

5. МОН оприлюднило орієнтовні критерії модернізації мережі. URL: https://osvita.ua/vnz/reform/91422/#google_vignette5.

6. Не вистачає студентів: у Міносвіти хочуть зменшити кількість університетів втричі. Бізнес Цензор. Новини : 15.01.2024 . URL: https://mbiz.censor.net/news/3467716/ne_vystachaye_studentiv_u_minosvity_hochut_zmenshyty_kilkist_universytetiv_vtrychi.
7. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalytika.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>
8. Оршанський Л., Нищак І., Матвісів Я., Юрків М. Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи подолання». *Молодь і ринок*. 2024. № 1 (221). С. 29–35. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.298622>.
9. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН, 2023. 64 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>
10. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014р. № 1556-VII, редакція станом на 28.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
11. Про внесення змін до деяких законів України (щодо створення передумов для модернізації мережі закладів вищої освіти). Проект Закону України від 23 листопада 2023 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-d>.
12. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті: Закон України від 23 квітня 2024 року № 3642-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text>.
13. Про внесення змін до Постанови КМУ від 23.11.2011р. №1341. Постанова КМУ від 25.07.2020 №519. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#Text>.
14. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. Постанова КМУ від 23.11.2011р. №1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>.
15. Про особливості акредитації освітніх програм, за якими здійснюють підготовку здобувачі вищої освіти, в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2022 р. № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2022-%D0%BF#Text>

REFERENCES

1. Vyscha osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu ta pisliavoiennoho vidnovlennia: vyklyky i vidpovidi: naukovo-analitychna dopovid/ V. H. Kremen', V. I. Luhovyj, P. Yu. Saukh, I. I. Drach, O. M. Sliusarenko, Yu. A. Skyba ta in. Kyiv: Pedahohichna dumka, 2023. 172 s. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2024/01/VO-Ukr-v-umovah-voyen-stanu-ta-pisl-vidnovl-NAPN_2023-172p.pdf. [in Ukrainian].
2. Elektronna entsyklopediia DONTU. Spetsial'nosti i osvitni rivni. URL: <https://wiki.donntu.edu.ua/view>. [in Ukrainian].
3. Zasadnna Spilky rektoriv: vymoha ob'iednannia vyshiv. Novyny: 12.02.2024. URL: <https://knu.ua/news/13084>. [in Ukrainian].
4. Zminy do Poriadku pryjomu na navchannia dlia zdobuttia vyschoi osvity u 2024 rotsi. Opublikovano 04 chervnia 2024 roku. URL: <https://mon.gov.ua/news/zminy-do-poriadku-pryiomu-na-navchannia-dlia-zdobuttia-vyshchoi-osvity-u-2024-rotsi>. [in Ukrainian].
5. MON opryliudnylo oriietovni kryterii modernizatsii merezhi. URL: https://osvita.ua/vnz/reform/91422/#google_vignette5. [in Ukrainian].
6. Ne vystachae studentiv: u Minosvity khochut' zmenshyty kil'kist' universytetiv vtrychi. Biznes Tsenzor. Novyny : 15.01.2024 . URL: https://mbiz.censor.net/news/3467716/ne_vystachaye_studentiv_u_minosvity_hochut_zmenshyty_kilkist_universytetiv_vtrychi. [in Ukrainian].
7. Nikolaiev Ye., Rij H., Shemelynets' I. Vyscha osvita v Ukraini: zminy cherez vijnu: analitychnyj zvit. Kyiv: Kyivs'kyj universytet imeni Borysa Hrinchenka, 2023. 94 s. URL: <https://osvitanalytika.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>. [in Ukrainian].

8. Orshans'kyj L., Nyschak I., Matvisiv Ya., Yurkiv M. Vyscha osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: vyklyky ta shliakhy podolannia». Molod' i rynek. 2024. № 1 (221). S. 29–35. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.298622>. [in Ukrainian].

9. Osvita i nauka Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: informatsijno-analitychnyj zbirnyk. Kyiv: MON, 2023. 64 s. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>. [in Ukrainian].

10. Pro vyschu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014r. № 1556-VII, redaktsiia stanom na 28.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. [in Ukrainian].

11. Pro vnesennia zmin do deiakych zakoniv Ukrainy (schodo stvorennia peredumov dlia modernizatsii merezhi zakladiv vyschoi osvity). Proiekt Zakonu Ukrainy vid 23 lystopada 2023 r. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-d>. [in Ukrainian].

12. Pro vnesennia zmin do deiakych zakoniv Ukrainy schodo rozvytku individual'nykh osvitnikh traiektorij ta vdoskonalennia osvitn'oho protsesu u vyschij osviti: Zakon Ukrainy vid 23 kvitnia 2024 roku № 3642-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text>. [in Ukrainian].

13. Pro vnesennia zmin do Postanovy KМУ vid 23.11.2011r. №1341. Postanova KМУ vid 25.07.2020 №519. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennia Natsional'noi ramky kvalifikatsij. Postanova KМУ vid 23.11.2011r. №1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

15. Pro osoblyvosti akredytatsii osvitnikh prohram, za iakymy zdijsniuit' pidhotovku zdobuvachi vyschoi osvity, v umovakh voiennoho stanu. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 bereznia 2022 r. № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2022-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].